

και συντόμους βιβλιογραφίας, ὥσων βιβλίων ἀντίτυπον ἤθελεν ἀποσταλῆ πρὸς τὴν Διεύθυνσιν αὐτῆς.

Οὐδέποτε δὲ καὶ κατ' οὐδένα λόγον θέλει ἀναμιγνύεσθαι εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν.

Τῆς ἐφημερίδος τέλος ταύτης ἡ ἐτησίᾳ καὶ πληρωτέᾳ συνδρομῇ ὠρίσθη·

Διὰ μὲν τοὺς ἐν Ἑλλάδι εἰς Δρ. 2.—

Διὰ δὲ τοὺς ἐν τῷ Ἑξωτερ. » » 2:50

Πᾶσα—πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἀθηναϊδος—ἐπιστολὴ πρέπει νὰ ἦναι ἀπηλλαγμένη τυχυδρομικῶν τε-
λών.

Ἐν Ἀθήναις, Ἰανουάριος 1876.

Ἡ Διεύθυνσις.

ΣΥΝΑΙΑΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΘΗΚΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ἡ φύσις εἶναι τόσῳ ἀσθενής, ὥστε οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι, οἵτινες τυγχάνουσιν ἀθρησκοί, μὲ φοβίζουσι διὰ τῆς κινδυνώδους ἀρετῆς των, ὡς οἱ σχοινοβάται μὲ τὴν κινδυνώδη ἰσορροπίαν των.

De Levis.

Οἱ νομοθέται, οἵτινες ἀπορρίπτουσιν ἐν ταῖς νομοθεσίαις αὐτῶν τὴν ἰσχὺν τῆς θρησκείας ἀναγκάζονται διὰ τοῦτο νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι, τὸ ἀτόμικόν συμφέρον ἐνοῦται μετὰ τοῦ δημοσίου· ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος, ἀλλὰ περιπεπλεγμένη ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτῆς, καὶ τὴν ὁποῖαν δύναται τις νὰ υπαγάγῃ ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀμφισβητησίων ἀξιωμάτων καὶ τῶν ἀμφιβολῶν δογμάτων, ἂν δὲν ἐπῆρχετο διὰ τοῦ κύρους αὐτῆς ἀρωγὸς ἡ θρησκεία.

Πρέπει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀναλόγως τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν θέσεως ἄλλοιᾳ τις ἢ ἡ τοῦ συλλογισμοῦ ἐξουσία, ἥτις νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, διότι τὰ καθήκοντα ταῦτα ἄρχονται πρὶν ἢ τὸ πνεῦμα ἀναπτυχθῇ, καὶ ἂν ἡ στιγμὴς ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν ὀφείλει τόσῳ τὰ ἔθνη καὶ πρὸ πάντων τὰς κοινωνίας ὡς ὁ συνδυασμὸς τῆς ἠθικῆς μετὰ τῆς θρησκείας. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων δείκνυται ἀληθής, διότι ἔχει ἐν αὐτῷ ἐγκεχαρμένον τὸν χαρακτῆρα τοῦ μεγαλείου· καὶ μεγαλοπρεπῆ σκοπὸν, δηλ. τὴν τάξιν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἡ θρησκεία εἶναι ἡ μόνη ἠθικὴ δύναμις, ἥτις ἐπενεργεῖ ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ λαοῦ· καὶ ἔχει μὲν καὶ αὐτὴ τὰς συγκεχυμένας καὶ μακρινὰς ἀποικονίσσεις τῆς, ἀλλ' αὗται φαίνονται βαθέως ἐγκεχαργμένα ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς πολιαριθμοῦ κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ φύσις

ὅφ' ἧς ὁ ἄνθρωπος περιστοιχίζεται, τὰ θαυμάσια ταύτης, ἅτινα τὸν ὠθοῦσιν εἰς τὴν παραδοχὴν, ὄντος ὑπερτάτου συνδυαζόμενα μετὰ τῆς συνειδήσεώς του, ἥτις ἐνισχύει αὐτὸν εἰς διάκρισιν τοῦ καλοῦ ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ἀποτελοῦσι τὰ πρῶτα τῆς θρησκευτικῆς ἐξουσίας στοιχεῖα.

Ἐν τούτοις ὁ λαὸς, ὅστις ἀπεκδεδυμένος τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ἠναγκασμένος νὰ κερδίξῃ τὴν ὑπαρξίν του διὰ τῆς ἐργασίας, ὁ λαὸς ὁ θεωρῶν ὅλας τὰς ὑπεροχὰς αποτελέσματα τύχης, ὁ παραδεδωμένος εἰς τὰς ἐπιθυμίας του, ὁ λαὸς τέλος, οἷος παρουσιάζεται ἐν τῇ κοινωνικῇ τάξει του, ἤθελεν ἀποβῆ ἀνεπαισθήτως σύνθεσις ὄντων ἀκοινωνήτων ἐὰν ἐστερεῖτο τοῦ διαλάμποντος τῆς θρεσκείας φωτός, ἐὰν δὲν ἐλάτρευε τινα, ἐὰν ἡ ἰδέα ἐνὸς Θεοῦ δὲν εἶχε ποτε ριφθῇ εἰς τὴν καρδίαν του καὶ ἐὰν τέλος οἱ ἀμόδιδοι ἤθελον ἀμελήσει νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸν τὴν ὑψηλὴν ταύτην ὑπηρεσίαν, καθ' ἣν ἡλικίαν αἱ ἐντυπώσεις εἰσι ζωνρότεραι.

Ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ θρησκεία εἶναι ἡ ἐγγύτης τῶν πολυτιμωτέρων ἡμῶν ἀγαθῶν. Καὶ ὁποῖος ἄρά γε θὰ ἦτο ὁ ἄνθρωπος ἐὰν ἔξῃ ἄσχετος μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ ὄντος, μετὰ τινος λογικοῦ αἰτίου, ἐὰν ἦτο πλᾶσμα τοῦ κοινοῦ τοῦ ἢ τις τῶν ἀναριθμητῶν ἐκείνων τυφλῆς φύσεως βολῶν; Καὶ δυνατόν μὲν νὰ ἐνησχολεῖτο πως εἰς τὸν προορισμὸν του, ἀλλὰ πᾶσα ἰδέα τιμῆς καὶ δόξης ἤθελεν εἶσθαι διὰ παντὸς κεχωρισμένη τοῦ δυνάμετός του.

Τέλος, βλέπων ἑαυτὸν ὡς μηδὲν ἐν τῷ ἀπείρῳ. βλέπων ἑαυτὸν ἐρρημένον ἐν τῇ στιγμιαίᾳ ζωῇ του εἰς τὴν ματαιότητα πάσης ἐλπίδος, θέλει ἀπορρίψει καὶ αὐτὰς τὰς προσδοκίας τοῦ μέλλοντος ἀποστρεφόμενος οὕτω τὰς κοινωνικὰς ἰδέας, αἵτινές εἰσι καὶ αὐταὶ προσδοκώμεναι καὶ ἐγκαταλείπων τὸ δημόσιον συμφέρον δὲν θὰ ζῇ ἢ διὰ τὸ παρὸν παραιτούμενος πάσης ἄλλης σκέψεως.

Οὐδεμία ἀρετὴ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ, μὴδ' αὐτῆς τῆς ἠθικῆς ἐξαιρουμένης, ὅταν ἀφαιρέσῃ τις ἀπ' αὐτῆς τὸ διάστημα, τὰ ἐλατήρια τῶν μεμακρυσμένων ἀμοιβῶν καὶ τὴν ἐν μελλούσῃ ζωῇ ἀνταπόδοσιν.

Εἶναι ὑψηλὴ, πρωτότυπος ἐν τῷ κόσμῳ ἡ σκέψις τῆς ἐσκεμμένης ταύτης ταλαντεύσεως μεταξὺ τῶν παθῶν καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἠθικῆς, τῶν στιγμιαίων ἐντυπώσεων καὶ τῆς μελλούσης προσδοκίας. Ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη ἥς οἱ ἐλιγμοὶ ἔχουσι τοσαύτην ἔκτασιν ἥτο ἄρα γε ἄγνωστος εἰς τοὺς πεπαιδευμένους, οἵτινες ἐνησχολήθησαν ἀπαθῶς εἰς τὰς κοινωνικὰς ἰδέας; Ἐν τούτοις ἐδογματίζον ὅτι: Ἡ θρησκεία οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὴν πολιτικὴν. Ὡς τῆς πορώσεως! καὶ ὅμως ἡ θρεσκεία μόνη, καὶ μάλιστα ἡ χριστιανικὴ, κρατεῖ τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν τῶν ἐκλειπουσῶν τῆς πολιτείας δυνάμεων καὶ διατηρεῖ τὴν ἀρμονίαν αὐτῆς, ὅποταν οἱ πολλοὶ ἀπαρνοῦνται τὴν ἰσχὺν τῆς,

καὶ καθ' ἡν πτυχὴν οὐδεὶς θέλει πλέον νὰ ἀκούσῃ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀξιώσεις τῆς. Ἀποδείξεις δὲ τοῦτου τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἄτινα, βάδισαν, ἐν τῇ ἀποσυνθέσει αὐτῶν ἀσπασθέντα τὸν Χριστιανισμόν, ἀνῆλθον εἰς τὰς ὑφυλοπύρας βεθυμίδας τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως. — «Διότι τὰ ἔθνη καὶ ἡ βασιλεία τὰ ὅποια δὲν ᾔθελον Σὲ δουλεύσει θέλουσιν ἀφηνιασθῇ καὶ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα θέλουσιν ὀλοκληρῶς ἐρημωθῇ» (Πσ. ζ'. 42.)

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Elisée Reclus

Δὲν εἶναι τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ *Elisée Reclus* ἡ *Παγκόσμιος Γεωγραφία*· πλεῖστα ἄλλα ἔργα γεωγραφικὰ, γεωλογικὰ καὶ ἀστρονομικὰ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ὡς ἀδάμαντες, μετὰ ἀνιχνυμένων διατριβῶν του ἐν τοῖς ἀναριθμήτοις περιοδικοῖς τῆς Γαλλίας, κοσμοῦσι τὴν βιβλιοθήκην τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνταῦθα μόνον περὶ τῆς γεωγραφίας του πρόκειται, μόνον περὶ τοῦ φιλολογικοῦ τούτου κολοσσοῦ, θέλομεν δι' ὀλίγων πραγματευθῇ.

Χίλια τυπογραφικὰ φύλλα μεγάλου ὀγδόου ἐκδιδόμενα ἐπὶ 40 συνεχῇ ἔτη ἀνὰ δύο καθ' ἑβδομάδα καὶ ἀποτελέσοντα δέκα ὀγκωδιστάτους τόμου *ὀκτὼ χιλιάδων* σελίδων, ἰδοὺ τί κινεῖ ἡμᾶς νὰ ὀνομάσωμεν τὸ ἔργον τοῦτο κολοσσόν.

Βαθύνουσι, ἀκριβέσια, σαφένεια, κρίσεις, εἶναι αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ αἱ κοσμοῦσαι τὸ σύγγραμμα. Ἐξαιρέσεις διάφοροι εἰκόνας, 2, 000 γεωγραφικοὶ πίνακες ἐν τῷ κειμένῳ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι χρωματιστοὶ πρόσθετοι ἐν αὐτῷ θέλουσιν κοσμεῖν τὸ σύγγραμμα τοῦτο, οὐτινος καὶ ἄνευ αὐτῶν ἡ ἀκρίβεια καὶ μόνη εἶναι ἀρκετὴς κόσμος.

Ἐκ τῶν ὀγδοήκοντα σελίδων, 2; ὁ ἔξοχος συγγραφεὺς ἀφιερεῖ εἰς τὸν λαὸν καὶ τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος ἀποσπώμενα μέρη τινα, ἅτινα παραθέτομεν τοῖς ἀναγνώσταις, ὅπως ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων, κρίνωσι περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου.

Ἀλήθεια ἐνιαχοῦ μὲν πικρά, ἀλλ' ἀναγκαῖα, καὶ αἱ τὸ ὅλον ἔργον κοσμοῦσαι ἀρεταὶ φαίνονται εὐθὺς πρὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ προσεκτικοῦ ἀναγνώστου, ὅστις βεβαίως ἐκ τούτων θέλει ἐκτιμήσῃ ἀναλόγως καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ὅλου ἔργου. Ἰδοὺ ταῦτα.

ΕΛΛΑΣ

ΕΠΩΝΙΣ ΕΝ ΣΥΝΟΛῳ*

Ἡ Ἑλλὰς· περιωρισμένη εἰς τὰ στενὰ αὐτῆς ὄρια πρὸς Νότον τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασιτικοῦ κόλπου

* Τὸ μέρος τοῦτο ἐκ δώδεκα σελίδων συγκεῖμενον παραθέτομεν ὀλοκληρὸν ὡς πολλοῦ λόγου καὶ μετ' ἐπιστασίας μελέτης ἄξιον διὰ πάντα Ἑλληνα.

εἶναι χώρα 50, 000 τετραγ. χιλιομέτρων ἀποτελοῦσα πλέον ἢ τὸ δεκάκις χιλιοστὸν μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἀπεράντων χωρῶν, ὡς λ. χ. τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, ἐπαρχίας, εὐρύτεραι τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν ἔχουσι τὸ διακρίνον αὐτὰς τῶν πέριξ· καὶ τὸ ὄνομα τῶν μόλις εἶναι ἐγκεχαρᾶγμένον ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν. Πόσας ὅμως ἀπεναντίας ὁ τόσῳ μικρὸς οὗτος τόπος τόσῳ ἄσημος ἐν τῷ χάρτῳ μας ἐν συγκρίσει πρὸς μεγάλα βασιλεία διεγείρει ἐν ἡμῖν ἀναμνήσεις! Οὐδὲν τῆς γῆς μέρος ἐφθασεν εἰς βαθμὸν πολιτισμοῦ, ἀρμονικώτερον ἐν τῷ συνόλῳ καὶ εὐμενέστερον ἐν τῇ ἐν γένει τοῦ ἀτόμου ἀναπτύξει ὅσω ἡ μικρὰ αὐτὴ γωνία. Καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἔτι, ἂν καὶ μεταθέντες εἰς κύκλον ἱστορικὸν ἀσυγκρίτως εὐρύτερον ἢ τὸν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, ὀφείλομεν ἐντούτοις νὰ στρέψωμεν πάντοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν πρὸς τὰ ὀπίσω διὰ νὰ θεωρῶμεν τοὺς μικροὺς τούτους λαοὺς τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ἔμειναν διδάσκαλοι ἡμῶν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ μυσταγωγοὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμασι. Ἡ πόλις, ἥτις ὑπῆρξε «τὸ σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος» εἶναι ἔτι διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδειγμάτων τῆς τῷ σχολεῖον ὀλοκληροῦ τοῦ κόσμου. Μετὰ εἴκοσιν αἰώνων παρακμὴν δὲν ἔπαυσε νὰ μᾶς φωτίζει· ὡς οἱ ἐσθρασμένοι ἤδη ἐκείνοι ἀστέρες, ὧν αἱ ἀκτῖνες ἐξακολουθοῦσι νὰ φωτίζωσι τὴν γῆν.

Εἶναι πρόδηλον ὅτι εἰς τὴν γεωγραφικὴν τῆς Ἑλλάδος θέσιν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὸ τόσῳ ἔξοχον μέρος, ὅπερ οἱ λαοὶ τῆς ἐξετέλεσαν ἐπὶ μακρὰν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας περίοδον. Καὶ ὅντως φυλαὶ ὁμοίαις τάξεως, ἀλλὰ κατοικοῦσαι χώρας ἥττον εὐτυχεῖς λ. χ. οἱ Πελασγοί, οἵτινες θεωροῦνται ὡς πρόγονοι τῶν Ἀλβανῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ υπερπηδήσωσι τὸν βάρβαρον βίον, ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ Ἕλληνες ἐτίθεντο ἐπὶ κεφαλὰς τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν χαράττοντες αὐτοῖς ὁδοὺς τέως ἀγνώστους. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς, ἡ ἐν τῇ νῦν γεωλογικῇ περιόδῳ διασχιζομένη τόσῳ θαυμασίως ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἐξηκολούθει νὰ ἦναι, ὅ,τι ἦτο κατὰ τὴν τρίτην περίοδον, εὖρεῖα τουτέστιν ἡπειρωτικὴ κοιλάς, προσκεκολλημένη εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης καὶ διατρεχομένη ὑπὸ λεόντων καὶ ῥινοκερώτων, ἠδύνατο ποτὲ νὰ κατασταθῇ ἡ πατρίς τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Δημοσθένους; Οὐχί, βεβαίως. Θὰ ἦτο, ὅ,τι εἶναι σήμερον ἡ Ἀφρική, καὶ μακρὰν τοῦ νὰ ἦναι προστάτις τοῦ πολιτισμοῦ, ᾗθελε περιμένει ὅπως ἡ πρόωσις φέροι αὐτὸν πρὸς αὐτὴν ἔξωθεν. Πλὴν εἶναι ἀληθὲς ὅτι, ἐνεκα τῆς ὁλονὲν μεγεθυνομένης εὐρύτητος τοῦ ὀρίζοντος, ἦν παρέχουσιν αἱ ἐμπορικαὶ ὁδοί, ἡ Ἑλλὰς ἐμειώθη μικρὸν ἀναλόγως τοῦ γνωστοῦ κόσμου καὶ ὅτι τέλος ἀπώλεσε τὰ προνόμια ἐκεῖνα, ἅτινα εἶχον ἐξασφαλίσαι αὐτῇ τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ γεωγραφικὴ θέσις καὶ ὁ κατάλληλος τῶν παρὰ τῶν σχηματισμῶν.

Ὁ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶχε τὸ προτέρημα πρὸ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας τοῦ νὰ ἦναι ὅλως προφυλαγμένη πρὸς Βορρᾶν δι' ἐγκαρσίων ἐρυμάτων